

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.12.74](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.12.74)

УДК 658.153

*Н. В. Ізмайлова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0002-9684-0279*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНІСТІ ГІРНИЧО-ВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*N. Izmaylova
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Finance,
Banking and Insurance, Kryvyi Rih Economic Institute of the
Kyiv National Economic University named Vadym Getman*

FINANCIAL ASPECTS OF INCREASING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF MINING ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

В роботі доведено, що актуальності набуває удосконалення поняття «ефективність діяльності підприємства». Існує безліч спроб дати визначення категорії «ефективність», і всі вони практично подібні. Одночасно відбувається рівнозначне тлумачення понять «ефективність», «результативність», «економічність» (використання засобів для досягнення цілей, намагання отримати якомога більше з доступних нам обмежених ресурсів). Нині в економіці України спостерігається тенденція до значного зниження доходів суб'єктів господарювання, що призводить до зменшення прибутку чи навіть збитковості багатьох підприємств. Автором оцінено економічний стан галузі та визначено економічну ефективність діяльності гірничо-видобувних підприємств.

Відмічено зниження економічної ефективності діяльності усіх гірничо-видобувних підприємств. Незважаючи на той факт, що виручка від реалізації продукції зросла на всіх підприємствах, обсяг чистого прибутку зменшився. Середня рентабельність діяльності по галузі зменшилась. Вартість активів зросла на всіх підприємствах, що аналізуються, рентабельність активів також зменшилась.

За результатами аналізу та на основі визначення головних внутрішніх і зовнішніх чинників підвищення економічної ефективності підприємств, розроблені рекомендації стосовно перспектив розвитку гірничо-видобувних підприємств. На першому місці за важливістю для гірничодобувних підприємств країни є питання підвищення конкурентоспроможності за рахунок зниження витрат, поліпшення якісних показників продукції, а також жорстка дисципліна в рамках реалізації збутової політики.

It is proved in the article that the concept of «efficiency of activity of the enterprise» becomes more relevant. There are many attempts to define the category of "efficiency", and they are almost similar. At the same time there is an equal interpretation of the concepts of "efficiency",

"efficiency", "cost-effectiveness" (the use of means to achieve the goals, trying to get as much of the limited resources available to us). Ukraine's economy continues to show a steady pattern of growth for the third consecutive year, subdued by structural economic reforms, higher spending due to higher real wages, record harvests, favorable export markets and stronger macroeconomic fundamentals.

The author evaluated the economic state of the industry and determined the economic efficiency of mining enterprises. The comparative analysis of economic efficiency was carried out on the basis of the financial statements of the mining and quarrying enterprises of the Kryvyi Rih iron ore basin, which are part of the Metinvest holding.

The economic efficiency of all mining enterprises has been reduced. Despite the fact that sales revenue increased at all enterprises, the net profit margin decreased. The average profitability of the industry has decreased. The value of assets increased at all the enterprises under analysis, and the return on assets also decreased.

The main factors that directly or indirectly affected the competitiveness of the mining and processing enterprises in the iron ore market in recent years were the following factors: a high degree of competition in the market for iron ore; significant influence of global trends on the world market of iron ore raw materials on the regional market; high quality of production; the market price and the permanent fulfillment of contractual agreements on the supply of products.

Based on the results of the analysis and on the basis of determining the main internal and external factors for improving the economic efficiency of enterprises, recommendations on the prospects of development of mining enterprises have been developed. In the first place, the importance of mining enterprises in the country is to increase competitiveness by reducing costs, improving product quality, as well as rigid discipline in the implementation of marketing policies.

Ключові слова: економічна ефективність; прибутковість; фінансові результати; витрати; гірничо-видобувні підприємства; прибуток; рентабельність.

Keywords: economic efficiency; profitability; financial results; costs; mining enterprises; profit; profitability.

Постановка проблеми. У західній економічній науці економічну ефективність розглядають як складну і багатоаспектну категорію, що складається з: відношення між витратами ресурсів і обсягом товарів та послуг, які виробляють з цих ресурсів; максимального обсягу виробництва товарів і послуг з використанням мінімальної вартості ресурсів; виробництва товарів певної вартості за найменших витрат ресурсів; отримання максимуму з доступних для людини обмежених ресурсів; відношення цінності результату до цінності витрат та ін. Економічна ефективність – досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці. Економічна ефективність – конкретна форма вияву закону економії часу, їх зв'язок здійснюється через зростання продуктивності праці її підвищення означає зростання ефективності сукупної праці, збільшення ефективності всього виробництва, зумовленої насамперед прогресом продуктивних сил.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема, що розглядається не є новою в економічній літературі. Серед наукових праць, у яких досліджуються теоретичні підходи до визначення сутності ефективності діяльності промислових підприємств можна виокремити дослідження таких науковців, як Р.В.Андрійчук, Р.Беннет, Р.Блейк, П.Ю.Буряк, О.Г.Гупало, О.О.Воронін, Ф.В.Зинов'єв, Н.В.Савенко, Т.Ю.Сидора, С.Н.Немирович.

Автори зазначають, що наприкінці 90-х ХХ ст. налічувалося до 60 факторів зростання ефективності виробництва, які належать до системи продуктивних сил. Крім цього, існує сукупність факторів зростання продуктивності праці, що належать до економічної власності (впровадження нових форм і систем заробітної плати, розподіл прибутків, вдосконалення старих і поява нових форм власності, податкова система), її взаємодії з продуктивними силами, а також фактори, які характеризують вплив господарського механізму, організаційно-економічних відносин, надбудови (вдосконалення законодавства, політичної системи, підняття моралі тощо) на зростання продуктивності праці. Фактори, що належать до продуктивних сил, групуються залежно від рівня технічної озброєності праці, розвитку науково-технічного прогресу, глибини спеціалізації, кооперації праці, інтенсивності, ступеня розвитку сутнісних сил людини, її здібностей тощо. Тому зростання продуктивності праці є лише іншим вираженням економії робочого часу, дії відповідного закону. За капіталістичного способу виробництва угазальюючим показником економічної ефективності є норма прибутку. Для народних підприємств у розвинутих країнах основною метою стає не максимізація прибутку, а максимізація чистого

прибутку на одного зайнятого, що не виключає необхідності використання показника норми прибутку. Більш конкретними показниками економічної ефективності є продуктивність і фондомісткість праці, фондовіддача і фондомісткість продукції, економічна ефективність капітальних вкладень, нової техніки, енергомісткість продукції тощо. Динамічність і результативність діяльності можуть аналізуватися з різноманітним ступенем деталізації в залежності, зокрема, від доступної інформаційної бази. Разом з тим залишається необхідність проведення дослідження щодо пошуку резервів підвищення економічної ефективності з урахуванням галузевої специфіки діяльності підприємств гірничо-металургійного комплексу України.

Мета роботи. Динамічність і результативність діяльності можуть аналізуватися з різноманітним ступенем деталізації в залежності, зокрема, від доступної інформаційної бази. Об'єкт дослідження - фінансова діяльність, спрямована на контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів. Предмет дослідження – економічна ефективність підприємств гірничо-металургійного комплексу.

Мета роботи – розглянути фінансові аспекти підвищення економічно ефективності гірничо-видобувних підприємств, що входять до холдингу Метінвест в сучасних умовах. Для досягнення цієї мети в роботі вирішуються наступні задачі: розглянути економічний стан галузі; проаналізувати ефективність діяльності на основі показників рентабельності продукції і ресурсів підприємств, оцінити витрати; визначити головні внутрішні і зовнішні чинники підвищення економічної ефективності діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу.

Дніпропетровська область, займаючи трохи більше 5 відсотків усієї території України й маючи близько 7,5 відсотка усього населення, є одним з провідних регіонів нашої держави, його економічний розвиток значною мірою визначає загальну ситуацію в державі. На Дніпропетровщині виробляється близько 19% усієї промислової продукції України. Основу промисловості складає гірничо-металургійний комплекс, який в загальному обсязі промислової продукції становить 65,1%. Галузь почала свій розвиток у другій половині XIX століття. На сьогоднішній день у структуру чорної металургії входять 57 підприємств, у тому числі: 7 гірничо-збагачувальних комбінатів, 3 підприємства підземного видобутку, 3 металургійних, 9 трубних і 3 коксохімічних, 2 підприємства кольорової металургії. Гірничо-металургійний комплекс області має власний науково-технічний потенціал: академічні та галузеві науково-дослідні інститути, проектні організації і наукові підрозділи підприємств.

За інформацією Головного управління статистики у Дніпропетровській області упродовж січня–жовтня 2019р. товаровиробники Дніпропетровської області відвантажили споживачам продукції, надали послуг промислового характеру на суму 389,7 млрд.грн, з них 60,2% обсягу реалізації припадає на переробну промисловість, 31,4% – добувну промисловість і розроблення кар'єрів, 7,2% – постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; решта – на водопостачання; каналізацію, поводження з відходами. У структурі обсягу реалізованих промислових товарів і послуг переважає продукція металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування (34,7%). До списку лідерів серед товаровиробників-переробників належать і галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (8%), машинобудування (5%), з виготовлення гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (4%) та з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (3,6%). Найбільша питома вага в обсязі реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) багатогалузевого господарського комплексу Дніпропетровської області припадає на підприємства міст Кривого Рогу (38,9%), Дніпра (24,7%) та Кам'янського (11,8%). [1]

За січень-жовтень 2019 року в Україні збільшилось або стабілізувалось виробництво залізрудних концентратів та деяких видів металургійної продукції. Про це свідчать дані Державної служби статистики України. [2]

Як зазначено у річному звіті холдингу Метінвест, у 2018 році світовий випуск сталі збільшився на 4,6% при цьому очікується, що споживання зросте на 3,9%. Світові ціни на сталь досягли свого піку в 1 півріччі 2018 року серед сильних попит у всіх регіонах, падіння експорту сталі з Росії та Китаю, зростаючий у всьому світі протекціонізм і високий рівень ціни на коксування вугілля та металобрухт. У другому півріччі 2018 року ціни на сталь опинилися під тиском на тлі посиленої занепокоєння з приводу глобальної економічної кризи, більшої напруги в торгівлі та зниження ціни на сировину. У 2018 році 62% цін на залізрудну руду залишилися досить високими, в середньому 69 дол. США / т, оскільки деякі виробники скорочують обсяги виробництва через аварії, а інші закривають неефективні операції; все-таки ціни зменшилися на 3% через зростання пропозиції, випереджаючи попит. Прибуток за вміст Fe та гранул зріс на тлі підтримки попиту на високоякісні руди та підвищення ефективності серед виробників сталі: премія за вміст 65% Fe до 62% Fe вміст збільшилась на 30% до 21 дол. США/т; прибутки Атлантичного басейну для гранул в Росії, Європі збільшилися на 31% до 59 дол./т. У 2018 році середня ціна вугільного коксівного твердого вугілля зросла на 9% до 208 дол. США/т завдяки обмеженню постачань (включаючи повільне зростання виробництва в Росії, Китаї та логістичні перебої в Австралії).[3]

Економіка України продовжує демонструвати стабільний характер зростання вже третій рік поспіль, підкорений структурні економічні реформи, вищий рівень витрат через збільшення реальної заробітної плати, рекордний урожай, сприятливі експортні ринки та міцніші макроекономічні основи. Приріст реального ВВП прискорився до 3,3% у річному обчисленні за 2018 рік порівняно з 2,5% у 2017 році, за даними Національного банку України (НБУ).

У 2018 році загальний обсяг виробництва сталі збільшився на 3,6%.[3] За три квартали 2018 року було

видобуто 121 млн тонн залізної руди, що на 1,8% менше, ніж за аналогічний період 2017 року. Водночас за цей період було вироблено 39,5 млн тонн агломерованого та 45 млн тонн неагломерованого залізорудного концентрату, що, відповідно, на 5,2% більше та на 0,2% менше, ніж за три квартали 2017 року. Виробництво чавуну в січні-вересні 2018 року становило 15,27 млн тонн, або на 5% більше проти того ж періоду минулого року.

Порівняльний аналіз економічної ефективності проведено на основі фінансової звітності гірничо-видобувних підприємств Криворізького залізорудного басейну, що входять до холдингу «Метінвест». Це підприємства: ПрАТ «Інгулецький ГЗК», ПрАТ «Північний ГЗК» та ПрАТ «Центральний ГЗК». Видобування товарної залізної руди та виробництво залізорудного концентрату є процес безперервного виробництва та не має сезонних обмежень. Залізрудний концентрат є основною сировиною для виробництва продукції підприємств металургійної промисловості, тому його виробництво орієнтується безпосередньо на потреби металургів. Розглядаючи ринок залізорудної сировини необхідно брати до уваги якісні показники продукції та географічне розташування виробників. Якісні показники залізорудної сировини усіх виробників на регіональному ринку незначно відрізняються, тобто споживачі можуть вільно перейти від споживання продукції одного постачальника на споживання продукції іншого виробника. Знаходження українських та російських виробників залізорудної сировини в єдиному географічному регіоні обумовлює постачання на металургійні підприємства товарної продукції не тільки зокрема підприємствами країни-споживача, але й підприємствами інших країн. Відсутність транспортних та митних бар'єрів сприяють формуванню умов здорової конкуренції між виробниками.

Інгулецький ГЗК спеціалізується на видобутку і переробці залізистих кварцитів Інгулецького родовища, розташованого в південній частині Криворізького залізорудного басейну. На підприємстві використовується циклічно-поточна технологія видобутку руди з використанням автомобільно-конвеєрного транспорту. Основні напрямки розвитку комбінату – покращення якості і підвищення обсягів концентрату, зниження його собівартості. Виробничі процеси оснащені сучасним технологічним, контрольно-вимірним і випробувальним обладнанням. Технічне оснащення виробництва, а також застосування унікальних методів контролю, включаючи статистичні методи, дозволяють підтримувати стабільність якості на всіх етапах виробничого циклу продукції. Серед споживачів продукції найбільші металургійні підприємства України: ВАТ «Запоріжсталь», ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча», ВАТ «ДМК ім. Держинського», ВАТ «Азовсталь». На зовнішньому ринку споживачами продукції є металургійні заводи Східної Європи і Китаю.

Видобуток руди здійснюється відкритим способом з широкомасштабним втіленням прогресивної циклічно-поточної технології. Транспортування руди з глибоких горизонтів кар'єра здійснюється з використанням автомобільного та конвеєрного транспорту до дробарно-збагачувального комплексу. Застосування в збагаченні двох технологій (з шаровим помолом та з самоподрібненням) дає можливість маневрувати кількісними та якісними показниками концентрату, як для збільшення вмісту заліза, так і для обсягів виробництва. Основним ризиком у виробничій діяльності комбіната є поглиблення експлуатаційних горизонтів кар'єра, що значно ускладнює гірничо-геологічні роботи, знижує продуктивність транспортної системи, що як наслідок збільшує експлуатаційні витрати. [4]

ПрАТ «Північний ГЗК» веде видобуток і збагачення залізистих кварцитів північної частини Криворізького залізорудного басейну. Видобуток руди в кар'єрах ведеться відкритим способом із застосуванням буропідричних робіт та вивезенням вскришних порід у зовнішні відвали. Комбінат здійснює виробництво і реалізацію двох основних видів товарної продукції – залізорудного концентрату та залізорудних обкотишів. На сьогоднішній день виробничі потужності підприємства дозволяють виробляти 14,2 млн. тонн концентрату і 11,1 млн. тонн обкотишів. Сировинною базою підприємства є великі родовища залізистих кварцитів, які розробляються Першотравневим і Ганнівським кар'єрами, загальні промислові запаси яких складають 3 108 млн. тонн мінеральних ресурсів. Відвантаження продукції на експорт комбінат виконує залізничним транспортом через прикордонні переходи (Рені, Чоп, Ізов, Ужгород), та водним транспортом через порти Чорного моря («Южний», Керч, Ізмаїл, Одеський, Іллічівськ, Миколаїв - вантажний). [5]

Центральний гірничо-збагачувальний комбінат (м. Кривий Ріг) - складний промисловий комплекс, що спеціалізується на видобутку, переробці та випуску сировини для чорної металургійної промисловості - обкотишів та залізорудного концентрату. Основною сировиною для виготовлення залізорудної продукції є магнетитові кварцити (залізна руда), видобуток яких комбінат веде відкритим способом на трьох кар'єрах Петрівського, Артемівського та "Велика Глеюватка" родовищ та підземним способом - на шахті ім. Орджонікідзе. ПрАТ "Центральний ГЗК" виробляє самий якісний залізорудний концентрат і обкотиші в Україні. Комбінат має могутню сировинну базу - запаси магнетитових кварцитів в проєктних контурах кар'єрів станом на 01.01.2019 року становлять 331,75 млн.т. [6] Частка концентрату та окатки у загальному обсязі виробництва і реалізації продукції в останні роки складала приблизно 50% на 50%. Основні обсяги капітальних вкладень спрямовані на розвиток кар'єру, реконструкцію та модернізацію дробильно-збагачувального комплексу, розширення і реконструкцію хвостового господарства і систем оборотного водопостачання.

Фінансові результати підприємств, представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.
Фінансові показники гірничо-видобувних підприємств

Фінансові результати, тис. грн	2017	2018	Темп росту, %
ПрАТ "Центральний ГЗК"			
<i>Чиста виручка від реалізації</i>	10727577	11338790	106
<i>Чистий прибуток</i>	2709012	2254188	83
<i>Активи</i>	14217607	15644657	110
<i>Власний капітал</i>	7121893	7977429	112
ПрАТ "Інгулецький ГЗК"			
<i>Чиста виручка від реалізації</i>	15711286	18706815	119
<i>Чистий прибуток</i>	5711260	5029369	88
<i>Активи</i>	48980192	55300555	113
<i>Власний капітал</i>	14367085	17110717	119
ПрАТ "Північний ГЗК"			
<i>Чиста виручка від реалізації</i>	23282274	26102600	112
<i>Чистий прибуток</i>	7791826	8211036	105
<i>Активи</i>	47433813	56367943	119
<i>Власний капітал</i>	23870907	30682589	129

Джерело: фінансова звітність підприємств

За 2017-2018 роки усі підприємства мали отримали прибуток. Найвищу рентабельність продукції (відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації) у 2017-2018 роках мало підприємство ПрАТ «Північний ГЗК», у 2018 році прибуток збільшився, але рентабельність діяльності зменшилась. Друге за рейтингом по рентабельності діяльності – ПрАТ «Інгулецький ГЗК» - 36 та 27 відсотків рентабельності. На Центральному ГЗК рентабельність діяльності протягом 2017-2018 років зменшилась, та показники менше, ніж середні по галузі. Середня рентабельність діяльності по галузі складала 31,69% у 2017 році та 26% у 2018 році.

Таблиця 2.
Показники рентабельності діяльності гірничо-видобувних підприємств

Показник, %	2017	2018	Відхилення	Позиція/до середнього у 2018 році
ПрАТ "Центральний ГЗК"				
<i>рентабельність діяльності</i>	25,25	19,88	-5,37	3/менше
ПрАТ "Інгулецький ГЗК"				
<i>рентабельність діяльності</i>	36,35	26,89	-9,47	2/більше
ПрАТ "Північний ГЗК"				
<i>рентабельність діяльності</i>	33,47	31,46	-2,01	1/більше
середній показник				
<i>рентабельність діяльності</i>	31,69	26,07	-5,62	

Джерело: розрахунки автора

Найнижчий показник рентабельності діяльності мало підприємство - ПрАТ «Центральний ГЗК». Причина - не високий рівень чистого прибутку. У 2018 році ситуація на підприємстві погіршилась. Виручка від реалізації продукції зросла на всіх підприємствах, що аналізуються. Найбільші темпи росту (119%) відмічено на ПрАТ «Інгулецький ГЗК». Обсяг чистого прибутку підприємств ПрАТ «Інгулецький ГЗК» та ПрАТ «Центральний ГЗК» зменшився. Тільки на Північному ГЗК зросли і виручка від реалізації, і чистий прибуток.

Показники рентабельності активів показують скільки прибутку приносили кошти, вкладені в активи підприємств (табл. 3).

Таблиця 3.
Показники рентабельності активів гірничо-видобувних підприємств

Показник, %	2017	2018	Відхилення	Позиція/до середнього у 2018 році
ПрАТ "Центральний ГЗК"				
<i>рентабельність активів</i>	19,05	14,41	-4,65	2/більше
ПрАТ "Інгулецький ГЗК"				
<i>рентабельність активів</i>	11,66	9,09	-2,57	3/менше
ПрАТ "Північний ГЗК"				
<i>рентабельність активів</i>	16,43	14,57	-1,86	1/більше
середній показник				
<i>рентабельність активів</i>	15,71	12,69	-3,02	

Джерело: розрахунки автора

Вартість активів зростає на всіх підприємствах, що аналізуються, рентабельність активів у 2018 році, відносно 2017 року, в цілому зменшилась. Найвищу рентабельність активів (відношення чистого прибутку до балансової вартості активів) у 2017-2018 роках мало підприємство ПрАТ «Північний ГЗК», у 2018 році чистий прибуток збільшився, але рентабельність активів зменшилась, та значення показника все одно більше за середнє по галузі. Друге за рейтингом по рентабельності діяльності – ПрАТ «Центральний ГЗК» - 19 та 14 відсотків рентабельності. На підприємстві Інгулецький ГЗК рентабельність активів протягом 2017-2018 років зменшилась, та показники менше, ніж середній по галузі. Середня рентабельність діяльності по галузі складала 15,71% у 2017 році та 12,69% у 2018 році. Найнижчий показник рентабельності активів мало підприємство - ПрАТ «Інгулецький ГЗК». Причина - не високий рівень чистого прибутку. У 2018 році ситуація на підприємстві погіршилась.

Ефективність використання власного капіталу гірничо-видобувних підприємств холдингу Метінвест демонструють показники рентабельності власного капіталу. Розмір власного капіталу збільшився на всіх підприємствах, що аналізуються, найбільші темпи росту (129%) відмічено на Північному ГЗК. Рентабельність власного капіталу у 2018 році, відносно 2017 року, в цілому зменшилась (табл. 4).

Таблиця 4.
Показники рентабельності власного капіталу гірничо-видобувних підприємств

Показник, %	2017	2018	Відхилення	Позиція/до середнього у 2018 році
ПрАТ "Центральний ГЗК"				
<i>рентабельність власного капіталу</i>	38,04	28,26	-9,78	2/більше
ПрАТ "Інгулецький ГЗК"				
<i>рентабельність власного капіталу</i>	39,75	29,39	-10,36	1/більше
ПрАТ "Північний ГЗК"				
<i>рентабельність власного капіталу</i>	32,64	26,76	-5,88	3/менше
середній показник				
<i>рентабельність власного капіталу</i>	36,81	28,14	-8,67	

Джерело: розрахунки автора

Найвищу рентабельність власного капіталу (відношення чистого прибутку до власного капіталу) у 2017-2018 роках мало підприємство ПрАТ «Інгулецький ГЗК», у 2018 році чистий прибуток зменшився, та рентабельність власного капіталу зменшилась, але значення показника все одно більше за середнє по галузі. Друге за рейтингом по рентабельності діяльності – ПрАТ «Центральний ГЗК» - 38 та 28 відсотків рентабельності. На підприємстві Північний ГЗК рентабельність діяльності власного капіталу 2017-2018 років зменшилась, та показники менше, ніж середні по галузі. Середня рентабельність діяльності по галузі складала 36,81% у 2017 році та 28,14% у 2018 році.

Більшу частину минулого десятиліття гірничодобувний сектор орієнтувався, головним чином, на збільшення обсягів виробництва. Однак, негативні тенденції на світовому ринку залізорудної сировини та в металургії протягом останніх років, безумовно, позначилися на українських підприємствах гірничо-металургійного комплексу. Стрімке падіння цін, викликане уповільненим ростом і зменшенням попиту в Китаї, а також економічною невизначеністю в єврозоні, змінило умови роботи для всіх підприємств галузі. В результаті, на першому місці за важливістю для гірничодобувних підприємств країни є питання підвищення

конкурентоспроможності за рахунок зниження витрат, поліпшення якісних показників продукції, а також жорстка дисципліна в рамках реалізації збутової політики.

Структура операційних витрат гірничо-видобувних підприємств холдингу Метінвест представлено у табл. 5.

Таблиця 5.

Аналіз структури операційних витрат гірничо-видобувних підприємств холдингу Метінвест за 2017-2018 роки

Показник	сума, тис.грн.		питома вага, %		відхил.пит.ваги
	2017	2018	2017	2018	
ПрАТ "Центральний ГЗК"					
Матеріальні затрати	2526566	3034290	32,0	29,7	-2,3
Витрати на оплату праці	618146	855022	7,8	8,4	+0,5
Відрахування на соціальні заходи	128240	180824	1,6	1,8	+0,1
Амортизація	1072758	1322960	13,6	12,9	-0,6
Інші операційні витрати	3551806	4823640	45,0	47,2	+2,2
Разом	7897516	10216736	100,0	100,0	x
ПрАТ "Інгулецький ГЗК"					
Матеріальні затрати	4220110	5244315	43,5	37,8	-5,7
Витрати на оплату праці	667177	926033	6,9	6,7	-0,2
Відрахування на соціальні заходи	136838	197441	1,4	1,4	+0,0
Амортизація	1692243	2284149	17,4	16,5	-1,0
Інші операційні витрати	2995253	5231256	30,8	37,7	+6,8
Разом	9711621	13883194	100,0	100,0	x
ПрАТ "Північний ГЗК"					
Матеріальні затрати	6061552	7510147	43,8	41,8	-2,0
Витрати на оплату праці	770935	1031955	5,6	5,7	+0,2
Відрахування на соціальні заходи	164566	224153	1,2	1,2	+0,1
Амортизація	2558578	2695103	18,5	15,0	-3,5
Інші операційні витрати	4294281	6525545	31,0	36,3	+5,3
Разом	13849912	17986903	100,0	100,0	x

Джерело: розрахунки автора

Найбільшу питому вагу у структурі операційних витрат двох підприємств Інгулецького ГЗК та Північного ГЗК займали матеріальні витрати, що пояснюється специфікою виробничої діяльності відкритого видобутку залізорудної сировини. Це пояснюється високою матеріаломісткістю виробництва, специфікою гірничо-видобувного підприємства. Гірничо-збагачувальний комбінат - складний промисловий комплекс, що спеціалізується на видобутку, переробці та випуску сировини для чорної металургійної промисловості - обкотишів та залізорудного концентрату. У складі матеріальних витрат враховується вартість витрачених у виробництві: сировини й основних матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих виробів, палива та енергії, будівельних матеріалів, запасних частин, тари, допоміжних та інших матеріалів, а також вартість виконаних для підприємства робіт і послуг виробничого та невиробничого характеру. У складі показника також враховується оплата робіт, виконаних підрядниками, витрати, пов'язані з використанням природної сировини. У структурі собівартості продукції значна доля послуг сторонніх організацій, у тому числі на забезпечення безпеки підземного видобутку.

На відміну від цих підприємств, на Центральному ГЗК, найбільшу частку у структурі операційних витрат займали інші операційні витрати. Специфікою діяльності цього підприємства є поєднання відкритого та підземного видобутку залізорудної сировини. Друге місце мають інші операційні витрати. Від 30 до 47

відсотків. Тут враховуються витрати операційної діяльності, що пов'язані з реалізацією виробленої продукції (робіт, послуг) і не ввійшли до складу показників, перелічених вище, зокрема витрати на відрядження в межах установлених норм, вартість послуг сторонніх підприємств (зв'язку, транспорту, освіти, охорони здоров'я, з поточного обслуговування та ремонту транспортних засобів, офісної та комп'ютерної техніки тощо), плата за розрахунково-касове обслуговування, сума податків, зборів, обов'язкових платежів (за винятком тих, що пов'язані з використанням природної сировини, та податку на додану вартість, податку на прибуток), утрати від псування цінностей, сума фінансових санкцій (штрафи, пені, неустойки, крім тих, що пов'язані із сплатою податку на додану вартість, податку на прибуток), орендна плата, витрати підприємства з виплати стипендій студентам, які навчаються у навчальних закладах за скеруванням підприємства тощо.

На третьому місці за часткою у структурі операційних витрат усіх підприємств, це амортизація. Враховується сума нарахованої і відображеної в бухгалтерському обліку амортизації всіх основних засобів і нематеріальних активів (включаючи житловий фонд), інших необоротних матеріальних активів. Частка амортизації на підприємствах – від 12 до 18 відсотків. У 2018 році частка амортизації зменшується.

Витрати на оплату праці займали від 6 до 8 відсотків. Враховується заробітна плата за окладами, тарифами, премії, матеріальна допомога та заохочення, компенсаційні виплати, оплата відпусток та іншого невідпрацьованого часу, інші виплати на оплату праці.

Поряд з оплатою праці, відрахування на соціальні заходи. Ці дві величини взаємопов'язані між собою і доповнюють одна одну, а саме: збільшення витрат на оплату праці обумовлює відповідне збільшення відрахувань на соціальні заходи і навпаки. Їх частка від 1 до 2 відсотків. Тенденції до змін, аналогічні витратам на оплату праці.

Висновки. Отже, відмічено зниження економічної ефективності діяльності усіх гірничо-видобувних підприємств. Незважаючи на той факт, що виручка від реалізації продукції зросла на всіх підприємствах, обсяг чистого прибутку підприємств ПрАТ «Інгuleцький ГЗК» та ПрАТ «Центральний ГЗК» зменшився. Тільки на Північному ГЗК зросли і виручка від реалізації, і чистий прибуток. Середня рентабельність діяльності по галузі складала 31,69% у 2017 році та 26% у 2018 році. Вартість активів зросла на всіх підприємствах, що аналізуються, рентабельність активів у 2018 році, відносно 2017 року, в цілому зменшилась. Розмір власного капіталу збільшився на всіх підприємствах, що аналізуються, найбільші темпи росту (129%) відмічено на Північному ГЗК. Рентабельність власного капіталу у 2018 році, відносно 2017 року, зменшилась.

Головними чинниками, які безпосередньо або опосередковано впливали на конкурентоспроможність гірничо-збагачувальних комбінатів на залізрудному ринку протягом останніх років, були такі фактори:

- високий ступінь конкуренції на ринку ЗРС
- значний вплив світових тенденцій на світовому ринку ЗРС на регіональний ринок
- висока якість продукції;
- ринкова ціна та постійне виконання договірних домовленостей з поставок продукції.

Цінова політика підприємств будується на знаходженні компромісу між виробниками ЗРС та їх споживачами з урахуванням усіх вищезазначених факторів.

Основним напрямком роботи комбінатів можна вважати розширення ринків збуту за рахунок завоювання нових ринків та посилення позицій на європейському ринку. Звідси завдання підприємств - створення іміджу конкурентоспроможного, фінансово стійкого підприємства. У зв'язку з цим плануються наступні заходи:

- оптимізація виробничих процесів з метою зниження собівартості продукції як безумовний чинник зростання конкурентоспроможності продукції;
- підвищення якісних характеристик продукції ;
- освоєння випуску інших видів сировини, що дозволить диверсифікувати ринок ЗРС і збільшити долю комбінату в постачаннях як на внутрішній ринок, так і на експорт;
- укладання контрактів з споживачами, де основними постачальниками є підприємства «великої трійки» (Vale (Бразилія), BHP Billiton та Rio Tinto (Австралія)) ;
- ведення збутової політики на умовах відвертості і прозорості з дотриманням термінів постачання, якісних характеристик і інших умов договору;
- застосування різних форм розрахунків за відвантаженою продукцією для створення привабливих фінансових умов для споживачів.

На першому місці за важливістю для гірничодобувних підприємств країни є питання підвищення конкурентоспроможності за рахунок зниження витрат, поліпшення якісних показників продукції, а також жорстка дисципліна в рамках реалізації збутової політики.

Список літератури.

1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Дніпропетровській області. Про обсяг реалізованої промислової продукції підприємствами Дніпропетровської області у січні-жовтні 2019 року. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.dneprstat.gov.ua/pres_vipuski/2019/12/06_12_2019/presreal_1019.pdf

2. Офіційний сайт державної служби статистики України. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у січні-жовтні 2019 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Офіційний сайт холдингу Метінвест. Звіти та результати. Метінвест за 2018 рік. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://metinvestholding.com/ua/investor/reportresults>

4. Офіційний сайт холдингу Метінвест. Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ingok.metinvestholding.com/ua>
5. Офіційний сайт холдингу Метінвест. Північний гірничо-збагачувальний комбінат. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://sevgok.metinvestholding.com/ua>
6. Офіційний сайт холдингу Метінвест. Центральний гірничо-збагачувальний комбінат. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://cgok.metinvestholding.com/ua>

References.

1. The official site of the Main Directorate of Statistics in Dnipropetrovsk Oblast (2019). “Pro obsiah realizovanoi promyslovoi produktsii pidpriemstvamy Dnipropetrovs'koi oblasti u sichni-zhovtni 2019 roku.”, available at: http://www.dnprstat.gov.ua/pres_vipuski/2019/12/06_12_2019/presreal_1019.pdf (Accessed December,12, 2019)
2. The official site of the State Statistic Service of Ukraine (2019), “Volume of industrial products sold, by types of activity in January-October of 2019”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed December,12, 2019)
3. The official site of Metinvest (2019), “Reports and results”, available at: <https://metinvestholding.com/en/investor/reportresults> (Accessed December,12, 2019).
4. The official site of Metinvest (2019), Ingulets GOK, available at: <https://ingok.metinvestholding.com/ua> (Accessed December,12, 2019).
5. The official site of Metinvest (2019), Northern GOK, available at: <https://sevgok.metinvestholding.com/ua> (Accessed December,12, 2019).
6. The official site of Metinvest (2019), Central GOK, available at: <https://cgok.metinvestholding.com/ua> (Accessed December,12, 2019).

Стаття надійшла до редакції 12.12.2019 р.